

"İnsan hayatının mahiyetinin icmalinde geçen; Esmâ-ı ilahiyeye ait garaibin fihristesi; Hem şunun ve sıfatı İlâhiyenin mikyası; Kâinattaki âlemlerin mizanı; Âlem-i kebirin listesi; Kâinatın haritası;.." İzahı nasıldır?

İnsan hayatının mahiyetinin icmalinde geçen;

- a) *Esmâ-ı ilahiyeye ait garaibin fihristesi;*
 - b) *Hem şunun ve sıfatı İlâhiyenin mikyası;*
 - c) *Kâinattaki âlemlerin mizanı;*
 - d) *Âlem-i kebirin listesi;*
 - e) *Kâinatın haritası;*
 - f) *Kitab-ı ekberin fezlekesi;*
 - g) *Kudretin gizli definelerini açan bir anahtar külçesi;*
 - h) *Mevcudata serpilen ve evkata takılan kemalatının bir ahsen-i takvimi*
- maddelerini örneklerle anlatabilir misiniz?***

Tafsilatıyla anlatılabilse bir kitap hacmine ulaşacak bu harika tespitleri, sadece ana hatlarıyla açıklamaya çalışalım:

a) Esmâ-ı ilahiyeye ait garaibin fihristesi:

Allah'ın bütün isimleri güzeldir ve onların bütün tecellileri harikadır, gariptir. Bunlar insanda fihriste olarak sıralanmış gibidir. Yaratmak, sûret vermek, hayat vermek, hissiyatla donatmak, o ruhlara uygun bedenler yaratmak, azalar takmak,..., birer ilâhî fiildirler. Bunların hepsinin de yaratılmaları Allah'a mahsustur ve bütün bunlar Allah'ın isimlerinin tecellileriyle ortaya çıkarlar. Varlık âlemine serpilen bu tecellilerin hepsinden insanda da bir numune yaratılmıştır. O da var edilmiş, o da hayata kavuşmuş, o da rızıklanmış, onun da ruhu hissiyatla, bedeni organlarla donatılmıştır ve hakeza....

b) Hem şunun ve sıfat-ı İlâhiyenin mikyası:

Mikyâs, "kıyas aleti, mukayese aleti" demektir. İnsan, kendisine verilen ilim, irade, kudret gibi sıfatları vahid-i kıyasî olarak değerlendirip, Allah'ın sıfatlarını onlarla bildiği gibi, yine ruhuna takılan "merhamet, gazap, şefkat, kendi cemal ve kemalini görmek ve göstermek isteme" gibi şununatla da Allah'ın şununatını bir derece bilebilir. Bir derece diyoruz, çünkü insan ruhu mahluk olduğu gibi, o ruha takılan bütün sıfatlar ve şununat da mahluktur. Allah'ın zâtı hiçbir mahlukuna benzemediği gibi, onun sıfatları ve şununatı da mahlukatın şununatına benzemez. Bu önemli nokta unutulmamak şartıyla, bir insan kendi varlığını doğru değerlendirerek, Hâlık'ını sıfat ve şununatıyla tanıma imkânına sahip olabilmektedir.

c) Kâinattaki âlemlerin mizanı:

Renkler ve şekiller âlemini gözüyle tartıp hangisinin diğerinden daha büyük, daha parlak, yahut hangisinin hangi renklere sahip olduğunu bildiği gibi, tatlar âlemini diliyle, kokular âlemini burnuyla tartmaktadır. Öte yandan, insan aklı bütün bu âlemlerdeki hikmetleri tartan bir mizan gibidir.

d) Âlem-i kebirin listesi:

Bu manayı Üstad'ın şu cümlesi açıklamaktadır: **“Âlemde ne varsa numunesi mahiyet-i insaniyede vardır.”** Yine Nur Külliyyatında, insanın kemiklerinin taşlardan, etlerinin topraktan, vücudundaki muhtelif akıntıların nehirlerden haber verdiği ifade edilir. Bu âlem-i kebirdeki elementler küçük mikyasta insan bedeninde de yer aldığı gibi, o büyük âlemdeki Levh-i Mahfuz'un bir küçük numunesi insanın hafızası, âlem-i misalin bir numunesi insanın hayalidir. Âlem-i kebirin meleklerle adeta dolup taşmasının bir küçük numunesi de insan bedeninde misafir olan ruhun binlerle hissiyatla kaynaşmasıdır.

e) Kâinatın haritası, ve f) Kitab-ı ekberin fezlekesi:

Bu iki maddede, insan-kâinat ilişkisi farklı teşbihlerle ortaya konulmuştur. Birinde kâinat bir ülkeye, insanın mahiyeti o ülkenin haritasına benzetilmiştir. Harita ülkenin küçültülmüş bir şeklidir. O ülkede olan her şey, küçük mikyasta, o haritada da temsil edilmiştir. İkinci teşbihte ise kâinat bir büyük kitaba, insan ise onun fezlekesine benzetilmiştir. **Fezleke;** öz, özet, hülasa demektir.

g) Kudretin gizli definelerini açan bir anahtar külçesi:

Bu maddede, fennî ilimler daha bir ağırlık kazanmıştır. Bu kâinat, *“kalem-i kudretle yazılmış bir kitaba”* benzetilmektedir. O kitaptaki yazıların taşıdığı gizli manalar, fen ilimleriyle ortaya çıkarılırlar. İnsan, kendisine lütfedilen kabiliyetini yerinde kullanmakla, yer altı kaynaklarından, elektriğe, ışınlar âlemine kadar nice gizli hazineleri, ortaya çıkarmıştır. Böylece sanki “bir anahtar külçesi” gibi olmuş ve her bir anahtarla ayrı bir hazineyi açmıştır. Buradaki farklı anahtarlar, insan mahiyetindeki değişik özellikleri ifade etmekle birlikte, kâinatla ilgili farklı bilimlere de işaret olsa gerektir.

h) Mevcudata serpilten ve evkata takılan kemalatının bir ahsen-i takvimi:

Burada geçen “kemalattan” maksat, Allah'ın kemalini gösteren ayetler, mahluklardır. İmam Gazali Hazretleri, **“Daire-i imkânda daha ahsen yoktur.”** buyurmakla, her şeyin kendi kabiliyetine ve icra edeceği vazifeye göre en mükemmel bir şekilde yaratıldığını, ondan daha güzelinin düşünülmemeyeceğini ifade etmiştir. Bu “her şeyden” bir şey de insandır. O da hem en mükemmel bir şekilde yaratılmış, hem de diğer varlıklardaki kemalatı idrak edebilecek bir kabiliyete sahip kılınmıştır.

“Mevcudata serpilten ve evkata takılan” ifadesi, *“en güzel ve en mükemmel yaratma”* hakikatinin bütün mahluklarda ve bütün zamanlarda hükmünü icra ettiğini beyan içindir.